

انواع پژوهش در کلاس درس

شهره حسین پور
دکترای مدیریت آموزشی

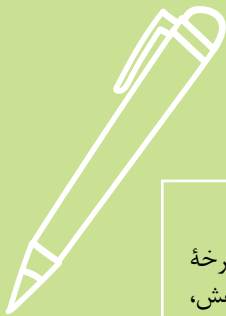
یادگیری، هدف معلمان پژوهش محور است. آنان در کلاس درس خود به جای نقش انتقال دهنده گی تسهیل کننده اند و درصددند به جای تقویت حافظه و پذیرندگی در دانش آموزان، مهارت های خودراهبری و خودکنترلی را در آنان تقویت کنند. یعنی دانش آموزان خودشان هدایت کننده جریان حل مسئله در فرایند پژوهش باشند و بر موقعیتی که در آن به تلاش های یادگیری می پردازند، کنترل داشته باشند. معلم صرفاً در صورت نیاز دانش آموزان و ضرورت، در فرایند پژوهش مشارکت می کند. مسئولیت های دانش آموزان در این نوع یادگیری بیشتر است. در گروه های پژوهشی مسئولیت اعضای گروه مشخص می شود و هر فرد عضو گروه کار خود را طبق مسئولیت های تعریف شده انجام می دهد. نتیجه کار افراد که باید به حل مسئله بینجامد، در گروه به بحث گذاشته می شود و مناسب ترین راه حل بر اساس اطلاعات و مستندات جمع آوری شده برگزیده می شود. در این فرایند، هر جا که ضرورت ایجاد کند، معلم مشارکت می کند و راهنمایی های لازم را ارائه می کند، اما مسئولیت اصلی برای حل مسئله پژوهش به عهده دانش آموزان است. نتایج حاصل از این نوع یادگیری عمدتاً در قالب توسعه مهارت های تفکر و تأمل، مسئولیت پذیری، گفت و گو و تعامل، و نقد و بررسی هویدا می شود.

انواع پژوهش در کلاس درس

بین انواع پژوهش هایی که دانش آموزان با هدایت معلمان خود

معلم پژوهشگر ضمن برخورداری از دانش، نگرش و مهارت های حرفه ای معلمی، از توانایی هدایت کلاس درس و دانش آموزان خود به سمت پژوهش و پژوهشگری برخوردار است. او هم زمان به تلفیق آموزش و پژوهش در کلاس درس می پردازد و در کارهای پژوهشی دانش آموزان مشارکت می کند. برای برانگیختن حس کنجکاوی دانش آموزان، دائماً سؤال هایی را مطرح یا شرایطی را فراهم می کند که آنان سؤال های خود را طرح کنند و برای دستیابی به پاسخ سؤال ها به منابع متعدد رجوع کنند، اطلاعات و داده های لازم را به صورت نظام مند جمع آوری، تجزیه و تحلیل و تفسیر کنند. نتیجه کار خود را بنویسند و آن را در کلاس و مدرسه به اشتراک بگذارند. این گونه معلمان فرصت پژوهش را، هم به خود و هم به دانش آموزانشان، می دهند و ضمن فراهم کردن شرایطی برای ارتقای دانش حرفه ای و شغلی خود، به دانش آموزان هم فرصت رشد می دهند. توان حل مسائل را در آنان پرورش می دهند و بدین ترتیب به جای ذخیره دانش در اذهان دانش آموزان، مهارت رویارویی با چالش ها و مسائل را پرورش می دهند که نیاز اساسی نسل امروز است. حل مسائل مبتلابه کلاس درس و بهسازی آموزش و

تبیین مفهوم

پژوهش باز

سؤال‌های پژوهش را دانش‌آموزان تعیین می‌کنند و چرخه پژوهش با آن سؤال‌ها آغاز می‌شود. در این نوع پژوهش، هدایت و کنترل مراحل پژوهش بر عهده دانش‌آموزان است. پس از طرح سؤال و مسئله پژوهش، منابعی که می‌تواند پاسخ سؤال‌ها را در اختیارشان قرار دهد، شناسایی می‌شوند. معلم دانش‌آموزان را در مورد اعتبار علمی منابع راهنمایی می‌کند و خود دانش‌آموزان مدیریت پژوهش را تا پایان چرخه آن به عهده دارند. حضور معلم بسیار کم‌رنگ است. او صرفاً به‌عنوان تسهیل‌کننده فرایند پژوهش وارد می‌شود و در شرایطی که در اجرای پژوهش موانعی پدید آیند که حل آن‌ها به‌وسیله دانش‌آموزان امکان‌پذیر نباشد، نقش ایفا می‌کند. در این نوع پژوهش تقریباً تمام اختیارات به دانش‌آموزان سپرده می‌شوند و فرایند پژوهش تحت کنترل خود آنان است. نقش اصلی معلم پس از پایان پژوهش و به‌هنگام ارائه گزارش تعریف می‌شود. نقاط قوت و ضعفی که معلم در مورد گزارش پژوهش مطرح می‌کند و راهکارهایی که پیشنهاد می‌دهد، به دانش‌آموزان کمک می‌کند در پژوهش‌های بعدی از آن استفاده کنند.

لازم است برای دانش‌آموزان، به‌ویژه در پژوهش‌های ساخت‌یافته و هدایت‌شده، چارچوبی به‌منظور برنامه‌ریزی و اجرای پژوهش در نظر گرفته شود. این چارچوب می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

- تنظیم سؤال‌های پژوهش توسط معلم یا دانش‌آموزان؛ بسته به نوع پژوهش؛
- تهیه پرسشنامه؛ در صورت نیاز؛
- انجام مصاحبه؛ در صورت نیاز؛
- شناسایی منابع جمع‌آوری اطلاعات شامل کتاب، مجلات و نشریات، اینترنت، دانش‌نامه‌ها، افراد دیگر (سایر دانش‌آموزان، معلمان، والدین و اعضای خانواده)؛
- جمع‌آوری اطلاعات از منابع شناسایی شده؛
- دسته‌بندی اطلاعات، تعیین اهمیت اطلاعات، تصمیم‌گیری در مورد اطلاعات مورد نیاز؛
- تجزیه، تحلیل و نتیجه‌گیری؛
- تهیه گزارش پژوهش (استفاده از جدول، نمودار، شکل و تصویر در صورت نیاز)؛
- ارائه نتایج پژوهش در کلاس درس، مدرسه یا فراتر از مدرسه، به روش‌های گوناگون (ارسال گزارش، برگزاری نشست ارائه یافته‌های پژوهش).

منابع

1. Alberta Learning. (2004). *focus on Inquiry: A Teacher's Guide to Implementing Inquiry-based Learning*. University of Alberta Libraries.
2. Kuhlthau, C. C. (2010). Guided inquiry: School libraries in the 21st century. *School Libraries Worldwide*, 16(1), 17-28.

انجام می‌دهند، تمایزهایی وجود دارد و بر اساس این تمایزات سه نوع پژوهش کلاسی قابل شناسایی‌اند: ساخت‌یافته؛ هدایت‌شده؛ باز.

پژوهش ساخت‌یافته

معلم سؤال یا مسئله پژوهشی را طرح می‌کند و سپس چرخه پژوهش با حضور مستقیم معلم در کنار دانش‌آموزان و در همه مراحل پژوهش طی می‌شود. برای مثال، معلم منابعی را که دانش‌آموزان می‌توانند از طریق آن‌ها اطلاعات لازم برای پاسخ به سؤال‌ها یا حل مسئله جمع کنند، در اختیارشان قرار می‌دهد. سپس کمک می‌کند اطلاعات جمع‌آوری‌شده را دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل کنند و از بین آن‌ها راه‌حل‌های مسئله را استخراج کنند. معلم در کلیه مراحل چرخه پژوهش در کنار دانش‌آموزان حضور فعال دارد، اما رفته‌رفته هرچه توانمندی دانش‌آموزان در انجام فعالیت‌های پژوهشی گسترش می‌یابد و مدیریت آنان بر مراحل پژوهش بیشتر می‌شود، حمایت و حضور مستقیم معلم کمتر می‌شود. بنابراین، در پژوهش ساخت‌یافته، انجام فعالیت‌های پژوهشی دانش‌آموزان به‌طور مستقیم زیر نظر معلم انجام می‌گیرد.

پژوهش هدایت‌شده

معلم برای برانگیختن حس کنجکاوی دانش‌آموزان سؤال‌هایی پژوهشی مطرح می‌کند، اما نقش او در رسیدن دانش‌آموزان به پاسخ سؤال‌ها هدایتگری است و لازم نیست در کلیه مراحل پژوهش حضور مستقیم داشته باشد. برای مثال، در بخش شناسایی منابع برای جمع‌آوری اطلاعات، به دانش‌آموزان می‌گوید از کجا و به چه طریقی می‌توانند به منابع اطلاعات دسترسی پیدا کنند. یا در بخش دسته‌بندی اطلاعات، راهکارهایی را به دانش‌آموزان می‌دهد. در واقع نقش معلم در پژوهش هدایت‌شده صرفاً هدایت است و در انجام فعالیت‌های پژوهشی دانش‌آموزان نقش مستقیم ندارد. در این نوع پژوهش، میزان دلبستگی از پژوهش ساخت‌یافته کمتر است و سپردن مسئولیت مدیریت فرایند پژوهش به دانش‌آموزان بیشتر است. معلم دانش‌آموزان را به سمت سؤال‌ها و مسئله‌هایی هدایت می‌کند که چالش برانگیزند و با زندگی واقعی آنان ارتباط بیشتری دارند. دانش‌آموزان برای رویارویی با مسائل چالشی، از طریق منابع گسترده و کانال‌های ارتباطی متعدد، با هدایت معلم چگونگی شناسایی، ارزیابی و استفاده از منابع اطلاعاتی را یاد می‌گیرند. معلمان از طریق این نوع پژوهش زمینه‌ای فراهم می‌کنند تا دانش‌آموزان مهارت‌های فکر کردن را از طریق پژوهش تقویت کنند. در پژوهش هدایت‌شده، مداخلات ضروری معلم در نقاط بحرانی و مورد نیاز مشخص می‌شود و این دانش‌آموز است که در عمق مسئله فرو می‌رود و به کنکاش برای دستیابی به راه‌حل‌های آن می‌پردازد. در این صورت است که یادگیری عمیق اتفاق می‌افتد و فرایند یادگیری برای دانش‌آموزان جذابیت بیشتری پیدا می‌کند.